

Text 1 **Нуазыны дон**

[1] Нуазыны дон бирæ рæтты хæссынц цæугæдæттæй æмæ цадтæй. Фæлæ уыцы дон æдзых сыгъдæг нæ вæййы. Куы дзы гæрстæ фехсынц, куы дзы адæм сæхи æмæ сæ фосы фæнайынц æмæ дон чъизи вæййы. Уарыны æмæ миты дон цæугæдонмæ æмæ цадмæ ласынц бирæ бырæттæ æмæ чъизидзинад. Æмæ ахæм чъизи донæй фæрынчын уæвæн ис.

Низтæй хи бахъахъхъæныны тыххæй цæугæдæттæй æмæ цадæй дон исын хъæуы былæй дарддæр, гæрстæ кæм æхсынц æмæ адæм сæхи, сæ фос кæм найынц, уымæй дард. Змæст доны æрбадын бауадзын хъæуы, уадз æмæ тъæпæнаеджы кæнæ къæрттайы алæууа. Цæугæдонæй нуазынаг цы дон хаст цæуы, уый хъæуы фыцын.

[2] Цъайты дон цæугæдæтты донæй сыгъдæгдæр у. Уый хорз сыгъдæг æрцæуы, зæххы цъарæй бынмæ змисы бæзджын фæлтæры куы ацæуы, уæд (уæ зæрдыл æрлæууæд, дон змисы фæрсудзæнæй куыд сыгъдæг кодтат, уый). Фæлæ цъай гом куы уа, уæд æм рыг æмæ бырæттæ хаудзысты. Уымæ гæсгæ цъайты хъæуы æхгæнын.

Цъаймæ хæстæг æхсæнтæ калд куы цæуæ, гæрстæ дзы куы 'хсой, фосæн дзы дон куы дарой, уæд чъизи æмæ фаджыдон цъаймæ ныхъхъардзысты. Гъе уымæ гæсгæ цъаймæ хæстæг хъуамæ фаджыс æмæ æхсæнтæ калæн дзыхъхъытæ ма уа. Фосæн дондарæн цъаймæ хъуамæ 4 [цыппар] метрæй хæстæгдæр ма уа. Дон æм уадзынц нукыл. Гæрстæ æхсынæн хъуамæ уа хицæн бынат цъайæ иуварс. Чъизи дон цæмæй цъаймæ ма цæуа, уый тыххæй йын акъахынц донвæд.

Цæмæ цъаймæ чъизи дон ма ныхъхъара, уый тыххæй йын йæ алыварс ныккæнынц æлыг æмæ йæ ныннæмынц, уырдыг куыд рауайа æмæ дон иувæрстæм куыд кæла, афтæ. Хатгай æлыгыл ныккæнынц цемент кæнæ асфальт.

Арæх цъайы цур иумæйаг къæртæ нæ вæййы. Алчи дæр дзы дон йæхи къæрттайæ фæисы. Хæцгæ низтæ кæм вæййы, ахæм хæдзæрттæй дæр æрбахæссынц къæртатæ.

Æнæниз адæймæгтæ низæфтыд донæй куы нуазой, уæд сæхæдæг дæр фæрынчын уыдзысты, зæгъæм, артæнты тифæй.

Цъайы цур хъуамæ уа иумæйаг къæрта кæнæ къоппа, се 'ппæтæй хуыздæр та — скæнын хъæуы донцъирæн.

[3] Нуазынаг се 'ппæтæй хуыздæр у донуадзæны (водопроводы) дон. Трубаты ауадзыны размæ дон æрцæуы сыгъдæггонд. Сыгъдæггонд та цæуы афтæ. Раздæр дон ауадзынц хызгоныл æмæ дзы цы стыр бырæттæ вæййы, уыдон хыз бауромы. Стæй стыр бассейнты йе 'змæст йæ быныл æрбады. Уый фæстæ уыцы дон æрфæрсудзынц. Уыцы фæрсудзæн у зæххы бын арæзт егъау бассейн. Йæ быныл ис змисы фæлтæр. Уыцы змисы ауадзынц дон.

Дон куы асыгъдæг вæййы, уæд æй донцъирæнтæй бæрзонд ранмæ сцъирынц æмæ дон уырдыгæй йæхæдæг трубаты мидаг згъоры горæты хæдзæрттæм.

Хорз донуадзæн цы горæтты иц, уым адæм хæцгæ низтæй къаддæр рынчынтæ кæнынц.

¹ Aus: Скаткин, М.Н. *Кæсыны чиныг æрдз зоныны тыххæй*. Орджоникидзе 1956, einem ossetischen Lesebuch für die vierte Klasse.

Бетъырбухы (ныры Ленинграды) донуадзæн куы нæма уыдис, уæд дзы артæнты тифæй тынг бирæ адæм мардис. Фæлæ дзы донуадзæн куы скодтой, уæд дзы тифæй бирæ адæм нал мард.

[1] Nuazyny don biræ rættý xæssync cæugædættæj æmæ cadtæj. Fælæ uycy don ædzux syddæg næ væjy. Kuy dzy gærstæ fexsync, kuy dzy adæm sæxi æmæ sæ fosy fænajync æmæ don č'izi væjy. Uaryny æmæ mity don cæugædonmæ æmæ cadmæ lasync biræ byrættæ æmæ č'izidzinad. Æmæ axæm č'izi donæj færynčyn uævæn is. Niztæj xi baqaqqæynny tyxxæj cæugædættæj æmæ cadæj don isyn qæuy bylæj darddær, gærstæ kæm æxsync æmæ adæm sæxi, sæ fos kæm najync, uymæj dard. Zmæst dony ærbadyn bauadzyn qæuy, uadz æmæ t'æpænædçy kænæ k'ærtajy alæuua. Cæugædonmæ nuazynæn cy don xast cæuy, uyj qæuy fycyn.

[2] C'ajty don cæugædættý donæj syddægdær u. Uyj xorz syddæg ærcæuy, zæxxy c'aræj bynmæ zmisy bæzdçyn fæltæry kuy acæuy, uæd (uæ zærdyl ærlæuuæd, don zmisy færsudzænæj kuyd syddæg kodtat, uyj). Fælæ c'aj gom kuy ua, uæd æm ryg æmæ byrættæ xaudzysty. Uymæ gæsgæ c'ajty qæuy æxgæyn.

C'ajmæ xæstæg æxsæntæ kald kuy cæuæ, gærstæ dzy kuy 'xsoj, fosæn dzy don kuy daroj, uæd č'izi æmæ fadçysdon c'ajmæ nyqqardzysty. γe uymæ gæsgæ c'ajmæ xæstæg quamæ fadçys æmæ æxsæntæ kalæn dzyqqytæ ma ua. Fosæn dondaræn c'ajmæ quamæ 4 [cyppar] metraj xæstægdær ma ua. Don æm uadzync nukyl. Gærstæ æxsynæn quamæ ua xicæn bynat c'ajæ iuvars. Č'izi don cæmæj c'ajmæ ma cæua, uyj tyxxæj jyn ak'axync donvæd.

Cæmæ c'ajmæ č'izi don ma nyqqara, uyj tyxxæj jyn jæ alyvars nykkæynnc ælyg æmæ jæ nynnæmync, uyrdyg kuyd rauaja æmæ don iuværstæm kuyd kæla, aftæ. Xatgaj ælygyl nykkæynnc cement kænæ asfalıt.

Aræx c'ajy cur iumæjag k'ærtæ næ væjy. Alči dær dzy don jæxi k'ærtajæ fæisy. Xæcgæ niztæ kæm væjy, axæm xædzærttæj dær ærbaxæssync k'ærtatæ.

çnæniz adæjmægtæ nizæftyd donæj kuy nuazoj, uæd sæxædæg dær færynčyn uydzysty, zæγæm, artænty tifæj.

C'ajy cur quamæ ua iumæjag k'ærtæ kænæ k'oppa, se 'ppætæj xuyzdær ta — skæyn qæuy donc'iræn.

[3] Nuazynæn se 'ppætæj xuyzdær u donuadzæny (vodoprovody) don. Trubaty auadzyny razmæ don ærcæuy syddæggond. Syddæggond ta cæuy aftæ. Razdær don auadzync xyzgonyl æmæ dzy cy styr byrættæ væjy, uydon xyz bauromy. Stæj styr bassejnty je 'zmæst jæ bynyl ærbady. Uyj fæstæ uycy don ærfærsudzync. Uycy færsudzæn u zæxxy byn aræzt eyau bassejn. Jæ bynyl is zmisy fæltær. Uycy zmisy auadzync don.

Don kuy asyddæg væjy, uæd æj donc'iræntæj bærzond ranmæ sc'irync æmæ don uyrdygæj jæxædæg trubaty midæg zyory goræty xædzærttæm.

Xorz donuadzæn cy gorættý ic, uym adæm xæcgæ niztæj k'addær rynchyntæ kænync.

Bet'yrbuxy (nyry Leningrady) donuadzæn kuy næma uydis, uæd dzy artænty tifæj tyng biræ adæm mardis. Fælæ dzy donuadzæn kuy skodtoj, uæd dzy tifæj biræ adæm nal mard.

[1]² 'nuɑzini 'don 'biræ rɛ'ti χɛ'ʃ:ins 'sɛugədɛtɛj ɛ'mɛ 'sat:ɛj. fɛ'lɛ ɯi'si 'don ɛ'zux ʃiɪ'dɛk 'nɛ vɛi'j:i. 'kʷi 'zi gɛrʃ'tɛ 'fɛχʃ:ins, 'kʷi 'zi 'adɛm ʃɛ'χi ɛ'mɛ 'ʃɛ 'foʃi fɛ'najins ɛ'mɛ 'don tʃ'izi vɛ'j:i. 'ɯɑrini ɛ'mɛ 'miti 'don 'sɛugədɛnɛ ɛ'mɛ 'sadɛm 'lɑʃ:ins 'birɛ bi'rɛt:ɛ ɛ'mɛ tʃ'izinat. ɛ'mɛ 'ɑχɛm tʃ'izi 'donɛj fɛ'rintʃin ɯɛ'vɛn 'iʃ. 'niztɛj 'χi 'baqaq:ɛnini ti'χ:ɛj 'sɛugədɛtɛj ɛ'mɛ 'sadɛj 'don 'iʃin qɛ'ɯi bi'lɛj 'dard:ɛr, gɛrʃ'tɛ 'kɛm ɛχʃ:ins ɛ'mɛ 'adɛm ʃɛ'χi, 'ʃɛ 'foʃ 'kɛm 'najins, ɯi'mɛj 'dart. 'zmɛʃt 'doni ɛr'badin 'bauɑzin qɛ'ɯi, 'uɑz ɛ'mɛ t'ɛ'pɛnɛdʒi kɛ'nɛ k'ɛr'taji 'alɛuua. 'sɛugədɛnɛ 'nuɑzɛnɛn 'si 'don 'χɑʃt sɛ'ɯi, 'ɯij qɛ'ɯi fi'sin.

² Broad transcription in IPA. Es wird nur der Wortakzent notiert, der ggf. vom Phrasenakzent modifiziert wird.

Glossar **Нуазыны дон[1]**

adæm	N	Leute, Volk
alæuyn	V	stehen
ædzux	Adv	immer, stets
æmæ	Konj	und
ærbadyn	V	1. sich ein wenig hinsetzen; 2. einen Bodensatz bilden
æxsyn	V	waschen
axæm	Pro	ein solcher [Korrelativpro. <i>cæxæm ... axæm ...</i> 'solch... solch...', A§76]
bauadzyn	V	lassen
baqaqqæynyn	V	schützen
biræ	Adv	viel
byl	N	Ufer
byron	N	Abfall [Pl. <i>birættæ</i>]
garz	N	Instrument, Gerät, Werkzeug [Pl. <i>gærstæ</i> 'Kleidung']
dard	A	weit
don	N	Wasser [Pl. <i>dættæ</i>]
zmæst	N/A	Trübheit; trübe
isyn	V	nehmen
kæm	Adv	wo
kænæ	Konj	oder
kuy	Konj	bald ... bald... [Koordination]
k'ærta	N	Holzeimer
lasyn	V	1. fahren, ziehen; 2. schlepen; 3. forttragen, wegbringen
mit	N	Schnee
najyn	V	baden
næ	Ptkl	nicht
niz	N	Krankheit
nuazyn	V	trinken [Prv. <i>ni-</i> + <i>uaz-</i> 'fliessen']
ran	N	Ort [Pl. <i>rættæ</i>]
syydæg	A	rein, sauber
tyxxæj	Postp	wegen, betreffs
t'æpænæg	N	Kübel, kleines Faß
uævyn [ovyn]	V	sein, existieren [Imp. <i>ydtæn</i>]
uævæn	V	zu <i>uævyn</i> ; übersetzen Sie 'werden'; Infinitivbildung auf <i>-æn</i> beim nominalen Teil eines komplexen Prädikats in apersonalen Sätzen
uadzyn	V	lassen
uaryn	N	Regen
uyn	V	sein
fælæ	Konj	aber, jedoch
fænajyn	V	lange baden, schwimmen
færynčyn	A	krank
fæxsyn	V	waschen
fos	N	Vieh
fycyn	V	abkochen
xæssyn	V	1. tragen, bringen; (2) fortführen, mitnehmen, erziehen; 3. füttern, halten [P. <i>xast</i>]
xi	Pro	sich [indekl. Refl.-Pro., A§68]
qæuyn	V	nötig sein, bedürfen, fehlen [Imp. <i>qydtæn</i>]
cad	N	See
cæugædon	N	Fluß, Strom [Pl. <i>cæugædættæ</i>]
cæuyn	V	gehen
č'izi	A	unsauber, schmutzig
č'izidzinad	N	Schmutz

Glossar **Нуазыны дон[2]**

Druckfehler im Text (ältere Versionen):

1. Abschnitt 2, Absatz 3. Satz 1:
Цæмæ ǰ цъаймæ... (statt *Цæмæ*)
2. Abschnitt 2, Absatz 3. Satz 1:
... куд кæл æ, афтæ . (statt *кæл æ*)
2. Abschnitt 2, drittletzter Absatz, Satz 1:
Арæх цъайы цур иумæй æг... (statt *иумæй æг*)
3. Abschnitt 2, drittletzter Absatz, Satz 2:
Хæц гæ низтæ кæм ... (statt *Хæц тæ*)

Tips:

An der Wortgrenze kann **-æ æ-** zu **-e ' -** verschliffen werden.Ebenso kann nach auslautendem Vokal anlautendes **æ-** getilgt werden (ʔ-).

адæймаг	N	<i>Mensch</i>
акъахын	V	<i>graben, bohren</i>
алчи	Pro	<i>jeder</i>
алыварс	Adv/Postpos	<i>ringsherum</i>
арæх	N/Adj/Adv	<i>Überfluss, viel, häufig</i>
артæн	N	<i>Darm, Eingeweide</i>
асфальт	N	<i>Asfalt (ru.)</i>
афтæ	Adv	<i>auf diese Weise, so</i>
ацæуын	V	<i>anfangen zu gehen, sich entfernen, weggehen, hinaustreten, ausscheiden...</i>
(æ)змисы	N	<i>Sand</i>
æлыг	N	<i>Lehm</i>
æнæниз	A	<i>gesund</i>
æппæт	Pro	<i>alle, alles (nom. Dekl.)</i>
æрбахæссын	V	<i>hineintragen</i>
æфтын	V	<i>zufügen, sich auferlegen</i>
æрлæууын	V	<i>halten, stehen bleiben, absteigen</i>
æрцæуын	V	<i>herkommen, ankommen</i>
æхгæнын	V	<i>zuschliessen, verschliessen</i>
æхсæн	N	<i>Spülbecken (nur im Pl. 'Spülwasser')</i>
бæзджын	A	<i>dick, füllig</i>
бынат	N	<i>Ort, Platz, Stelle</i>
бын	N/A	<i>Boden, unten</i>
гæсгæ	Adv	<i>nach, gemäß (ru. согласно, по)</i>
гом	N	<i>offen, Öffnung (~ кæнын 'sich öffnen')</i>
гъе [he:]	Ptkl	<i>(Verstärkung)</i>
дарын	V	<i>tragen, halten, haben (дон ~ 'tränken')</i>
дæр	Ptkl	<i>auch</i>
донвæд	N	<i>Flussbett</i>
донцъирæн	N	<i>Pumpe, Pumpenhaus</i>
дондарæн	N	<i>Tränke</i>
дзыхъхъ	N	<i>Grube</i>
зæгъ	N	<i>Hagel, feiner Hagel, feiner Eisschnee</i>
зæрдæ	N	<i>Herz</i>
зæх(x)	N	<i>Erde</i>
иуварс	Adj	<i>einseitig</i>
иумæйаг	Adj	<i>gemeinsam</i>

калын	V	<i>giessen, schütten, unordentlich auseinanderwerfen (ru. <i>разбросат</i> в)</i>
кæнын	V	<i>tun, machen (Prät. кодм-)</i>
къоппа	N	<i>Kübel, Holzschale</i>
ма	Ptkl	<i>(Negation beim Verb)</i>
метр	N	<i>Meter</i>
нук	N	<i>Rinne</i>
ныккæнын	V	<i>verschütten</i>
ныхъхъарын	V	<i>durchsickern (Präv. ны - + хъарын)</i>
рауайын	V	<i>wegrennen, schnell hinaustreten</i>
рыг	N	<i>Staub</i>
скæнын	V	<i>machen, mittun</i>
та	Ptkl	<i>wieder, doch, denn, aber</i>
тиф	N	<i>Typhus</i>
уырдыг	N	<i>Neigung, Schräge</i>
фаджыс	N	<i>Mist</i>
фаджысдон	N	<i>Mistwasser</i>
фæисын	V	<i>nehmen</i>
фæлтæр	N	<i>Schicht, Generation, Stufe</i>
фæрсудзæн	N	<i>Filter</i>
хатгай	Adv	<i>manchmal</i>
хауын	V	<i>fallen</i>
хæдзар	N	<i>Haus</i>
хæст	N	<i>nah, ähnlich ('in der Nähe')</i>
хæцгæ	A/N	<i>ansteckend, ansteckende Krankheit</i>
хицæн	A	<i>abgesondert, getrennt</i>
хорз	A/Adv	<i>gut (Komparativ хуыздæр)</i>
хъуамæ	Präd	<i>man muss/soll (ru. <i>должно</i>)</i>
цæмæй	Konj.	<i>damit, um</i>
цемент	N	<i>Zement (ru.)</i>
цур	Postpos	<i>neben, bei, nahe</i>
цъай	N	<i>Brunnen</i>
цъар	N	<i>Oberfläche, Rinde, Kruste</i>

Musterübersetzung **Нуазыны дон (Trinkwasser)**

[1] ⟨1⟩ (1) Vielerorts holt man Trinkwasser vom Brunnen oder Fluss. (2) Aber dieses Wasser ist nicht immer sauber. (3) Bald wäscht man Wäsche in ihm, bald baden sie Menschen sich selbst oder ihr Vieh darin, so dass das Wasser oft schmutzig ist. (4) Regen und Schnee bringen viel Abfall und Schmutz zum Fluss und Brunnen. (5) Und von solchen Wasser kann man krank werden. ⟨1⟩ (6) Um sich vor Krankheiten zu schützen, ist es nötig, das Wasser weit weg vom Ufer zu nehmen, weit weg davon, wo die Leute Wäsche waschen und sich selbst und ihr Vieh baden. (7) Es ist nötig, trübes Wasser sich ein wenig absetzen zu lassen, und lässt es dazu in einem Fässchen oder Holzeimer (eine Zeit lang) stehen. (8) Das Wasser welches zum Trinken vom Fluss hergetragen wird, muss abgekocht werden.

[2] ⟨1⟩ (1) Brunnenwasser ist sauberer als Flusswasser. (2) Wenn es von der Erdkruste zum Boden durch (wrtl. *in*) eine dicke Sandschicht austritt, dann kommt es recht sauber an. (3) Wenn der Brunnen offen ist, dann fällt Staub und Abfall in ihn. (4) Daher ist es nötig, den Brunnen zu verschließen. ⟨2⟩ (5) Wenn man in der Nähe des Brunnens Spülwasser ausschüttet, wenn man dort Wäsche wäscht, wenn man dort die Tiere trinkt, dann sickern Schmutz und Mistwasser zum Brunnen durch. (6) Gerade deshalb darf in der Nähe eines Brunnens keine Grube sein, in die man Dung oder Spülwasser schüttet. (7) Eine Viehtränke darf nicht näher als vier Meter zum Brunnen sein. (8) Das Wasser lässt man zu ihr (der Tränke) in einer Rinne. (9) Der Ort, wo man Wäsche wäscht, soll ein vom Brunnen abgesonderter Ort sein. (10) Damit kein Schmutzwasser zum Brunnen kommt (wrtl. *gehen sollte*), deshalb legt man dahin (wrtl. *ihm*) eine Wasserleitung. ⟨3⟩ (11) Damit nicht schmutziges Wasser zum Brunnen durchsickert, deshalb vergießt man ihm Lehm so um ihn herum und zerstampft diesen, daß eine Neigung entsteht und das Wasser einseitig herausfließt. (12) Manchmal schüttet man auf den Lehm Zement oder Afalt. (13) Oft ist bei dem Brunnen kein gemeinschaftlicher Holzeimer. (14) Jeder nimmt (auch) von ihm (dem Brunnen) Wasser in einem Eimer seiner selbst (= *in einem eigenen Eimer*). (15) Wo ansteckende Krankheiten sind, bringen die Eimer auch solche von den Häusern. (16) Wenn gesunde Menschen vom verseuchten Wasser trinken, dann erkranken sie selbst, z.B. an Unterleibstypus. ⟨4⟩ (17) Neben dem Brunnen ist daher ein gemeinschaftlicher Eimer nötig, besser ist es jedoch, dass (sie) alle ein Pumpwerk zusammen errichten.

[3] ⟨1⟩ (1) Besser zum Trinken als (all) dieses ist Wasser aus einer Wasserleitung. (2) Vor dem Fließen durch die Röhre wird das Wasser gereinigt. (3) So (= *folgendermaßen*) wird es aber gereinigt. (4) Zuerst fließt das Wasser durch ein Netz, und in diesem hält das Netz das zurück, was grosser Abfall ist. (5) Dann setzt sich in einem grossen Bassin sein Bodensatz auf seinem (= *des Wassers*) Boden ab. (6) Danach filtert man dieses Wasser. (7) D(ies)er Filter ist ein unter der Erde angelegtes grosses Bassin. (8) Über diesem ist eine Sandschicht. (9) In diesen Sand lässt man das Wasser fließen. ⟨2⟩ (10) Wenn das Wasser sauber ist, dann wird es von den Pumpwerken an einen hohen Ort gesaugt, und das Wasser läuft von dort von selbst in einer Röhre in die Häuser der Städte. (11) In welchen Städten eine gute Wasserleitung ist, in diesen erkranken die Menschen weniger an ansteckenden Krankheiten. (12) Als in Betybux (dem jetzigen Leningrad) noch keine Wasserleitung war, starben dort sehr viele Menschen an Unterleibstypus. (13) Aber als dort eine Wasserleitung gebaut wurde, starben dort nicht mehr viele Menschen an Unterleibstypus.